

Kosova-Prizren ve Yöresi Osmanlı Türkçesi Kitabeleri Hakkında Bazı Tespitler

Turgut Tok*

ORCID: 0000-0002-0167-4467

Abdulkadir Çablı**

ORCID: 0000-0002-6669-9753

Öz

Türkler ve şüphesiz Türk dili, tarih boyunca birçok farklı coğrafyada boy göstermiş; bugün sahip olunan verilere göre Moğolistan ve Çin içlerinden Orta Avrupa'ya, Sibirya'dan Hindistan ve Kuzey Afrika'ya kadar geniş bir alanda izler bırakmışlardır. Bu izler, şu an hala o coğrafyalarda yaşayan Türkler'in varlığından, yazılı kaynaklardan, sözlü kaynaklardan, miras bırakılan mimari ve arkeolojik eserlerden gözlemlenebilmektedir. Bu izlerden hareketle yazımızda Kosova – Prizren ve yöresinde yer alan Osmanlı Türkçesi ile yazılmış mezar taşları ve kitabelerini incelemeye ve mezar kitabeleri üzerinde yer alan sembol ve damgaları anlamlandırmaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Türk Dili, Kosova, Prizren, Mezar Taşları, Damga

Gönderme Tarihi: 11/11/2020

Kabul Tarihi: 26/12/2020

* Prof. Dr. Pamukkale Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Denizli, Türkiye, ttok@pau.edu.tr.

**Doktora Öğrencisi, Pamukkale Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Denizli, Türkiye, akcabli@gmail.com

Bu makaleyi şu şekilde kaynak gösterebilirsiniz:

TOK, T. ve ÇABLI, A., "Kosova-Prizren ve Yöresi Osmanlı Türkçesi Kitabeleri Hakkında Bazı Tespitler", *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, C. 7, S. 4., 2020, s.2407-2428.

The Region Of Kosovo-Prizren And Some Findings About Ottoman Turkish Inscriptions

Turgut Tok*

Abdulkadir Çablı**

ORCID: 0000-0002-0167-4467

ORCID: 0000-0002-6669-9753

Abstract

Turks and undoubtedly the Turkish language have put in appearance on many different geographies throughout history; today they have left their mark on a wide range of sites, from Mongolia and China to Central Europe, Siberia to India and North Africa. These traces can be observed from the existence of Turks still living in those geographies, written sources, verbal sources, and inherited architectural and archeological monuments. By following these marks, we will try to examine the tombs and bookstores written in Ottoman Turkish in the province of Kosovo - Prizren and to understand the symbols and stamps on the tombs.

Keywords: Turkish language, Kosovo, Prizren, tomb, stamp

Received Date: 11/11/2020

Accepted Date: 26/12/2020

* Prof, Pamukkale University, Department of Turkish language and literature, Denizli, Turkey, ttok@pau.edu.tr.

** Phd. Student, Pamukkale University, Department of Turkish language and literature, Denizli, Turkey, akcabli@gmail.com.

You can refer to this article as follows:

TOK, T. and ÇABLI, A., "Kosova-Prizren ve Yöresi Osmanlı Türkçesi Kitabeleri Hakkında Bazı Tespitler", *Academic Journal of History and Idea*, C. 7, S. 4., 2020, s.2407-2428.

Некоторые находки Османско - Турецких надписей в Косово в Призрене и в его регионах

Резюме

Турки и тюркский язык были во многих разных географических регионах на протяжении всей истории; согласно имеющимся сегодня данным они оставили следы на обширной территории от Монголии и Китая до Центральной Европы, от Сибири до Индии и Северной Африки. Эти следы можно наблюдать по существованию турок, которые в настоящее время все еще живут в этих(унаследованных) географических регионах, письменных источников, устных источников, архитектурных и археологических памятников. Исходя из этих следов, мы постараемся изучить надгробия и надписи, написанные на Османском Турецком языке в Косово в Призрене и его регионе в нашей статье, и понять символы и штампы, содержащиеся на могильных надписях.

Ключевые Слова: Турецкий Язык, Косово, Призрен, Надгробия, Штамп

Получено: 11/11/2020

Принято: 26/12/2020

Giriş

Kadim Balkan coğrafyasının hem tarihi Türk varlığı hem de Türk dili açısından önemli bir noktası olan Kosova'nın Prizren vilayetinin şehir merkezi ve aşağıda belirtilen köylerinde yer alan mezar taşları ve kitabeleri üzerine tarafımızca yapılan saha çalışması sonucu yüzü aşkın kitabe tespit edilip fotoğraflanarak "Türk İlmî Transkripsiyon Sistemi"ne uygun olarak transkripsiyonları yapılmıştır.

Saha çalışmamızın çerçevesi gereği Prizren şehir merkezinde yer alan Şeyh Süleyman Acize Baba Türbesi, Bayraklı/Gazi Mehmet Camisi, Cuma/Fethiye/Atik Camisi, Çuhacı Mahmud Efendi Camisi, Emin Paşa Camisi, Hacı Ramazan Camisi, Kukli Mehmet Bey Camisi, Halveti Tekkesi, Katip Sinan Camisi, Maraş Camisi, Müderris Ali Bey Camisi, Saraçhane Camisi, Seydi Bey Camisi, Sinan Paşa Camisi, Suzi Çelebi Camisi, Şeyh Gani Malkoç Türbe ve Tekkesi, Torbeş / Hacı Kasım Camisi ve Gazi Mehmet Paşa Hamamı yerinde ziyaret edilerek üzerlerinde ve çevresinde yer alan kitabeler kayda geçirilmiştir.

Bu yapılarda yer alan ve kayda geçirilen kitabelerin dışında da birçok kitabenin daha önceden mevcut olup çeşitli nedenlerle yok olduğu gözlemlenmiştir. Yine saha çalışmamızın çerçevesi gereği Prizren'e bağlı Atmaxha, Brod, Gyonaj, Jablanice, Lez, Mlika, Mushnikova, Nazhec, Planyane, Restelice, Zhur ve Zym köyleri taranmış olup bu köylerde yer alan Osmanlı Türkçesi ile yazılı kitabeler fotoğraflanarak kayda alınmıştır. Büyük bir kısmı Arnavut nüfusa sahip olan bu köylerde Boşnaklar'ın yanı sıra Türkler de hala yaşamlarını sürdürmektedir. Bu köylerin bir kısmında daha önceden varlığı bilinen ancak ziyaretimiz sırasında artık mevcut olmadığını öğrendiğimiz birçok kitabe tesadüf edilmiştir. Gerek Prizren şehir merkezinde gerekse bağlı köylerinde tespit edilen kitabelerin birçoğunun bakıma muhtaç olduğu ve maalesef tahrip edildiğine şahitlik edilmiştir.

Harita 1 (<https://www.presspublica.gr>)¹

Bugün yanından habersizce geçip gittiğimiz, soğuk yüzleriyle belki de kaçındığımız mezar taşları aslında yüzyıllara meydan okuyan bir kültür aktarıcısı, ölenlerin geçmişten geleceğe ait mesajlarının iletiği araçlar, ait oldukları toplumun şifrelerini üzerinde barındıran çok kıymetli yazılı belgelerdir.

Türkistan'dan Balkanlar'a kadar geniş bir coğrafyada hüküm süren Türklerin ölü gömme adetleri zamanla değişimler göstermiştir. Yazılı kültürün gelişimi, inanç değişimleri, göçler, karşılaşılan yeni milletlerin inanç ve kültürleri bu değişime neden olmuş olabilir. Türkistan'da Yenisey'de ölmüşlerinin üzerine balballar diken, Orhun Vadisi'nde hükümdarlarına şaheser niteliğinde anıtlar yapan, damgalı taşlarla onları işaretleyen Türkler, yazılı kültürün daha fazla gelişiminden ve İslamiyet'ten sonra ölülerine daha farklı biçimlerde mezarlar inşa etmeye başlamışlardır. Türkistan'dan getirdikleri mezar kültürlerini, sembol ve damgalarını İslami formla harmanlayarak ayak bastıkları her coğrafyaya bu mezar kültürünü taşımışlar ve nesilden nesile aktarmışlardır. Mezar kitabelerinin üzerine şiirli sanatlı ifadeler kazıyan Türkler, mezar başlık yapıları, form çeşitliliği, bitkisel bezeme motifleri ve daha birçok farklı

¹ <https://www.presspublica.gr> (21.12.2020).

süslemeleriyle mezar kitabelerine sanatsal bir yön de katmışlardır. Bu özelliklerini yüzyıllarca koruyan, geliştiren, aktaran Türkler, özellikle Osmanlı Devleti döneminde beyaz mermer üzerine işlediği mezar kitabeleri ile yüz binlerce sanat eserini bizlere miras bırakmışlardır.

Camilerin hazirelerinde, köy mezarlıklarında, tekke, türbe gibi yerlerde karşımıza çıkan mezar taşları; yine han, hamam, köprü, çeşme, medrese, saat kuleleri gibi alanlarda karşımıza çıkan kitabeler dil bilimciler, tarih alanında çalışanlar ve sanat tarihçileri için birçok veri sunmaktadır. Kitabelerin içeriğinde veciz ifadeler, şiir, ayet ve hadislerin yanı sıra kişi adları, yer adları, meslek adları gibi birçok bilgi mevcuttur. Üzerinde yer alan yazıların haricinde yapıları, imal edilmiş biçimleri, barındırdıkları sembol ve damgalarla farklı bilim alanlarına da ışık tutmaktadır. Mezar taşlarımıza bakarak o zamanki toplumun sanat ve edebiyatı hakkında fikir sahibi olunabilmekte sosyo-kültürel yapısı, dini yaklaşımı, hatta felsefi bakış açısına kadar fikir ileri sürülebilmektedir.

Türkler'in anayurdu kabul edilen Türkistan'dan Anadolu'ya, Balkanlar'a, Türk milletinin adım attığı her coğrafyaya bir kültür taşıyıcısı olan kitabelerin yapım özellikleri, üzerlerindeki ifadeler ve diğer semboller Türk mezar kültürü geleneğinin devamlılığını göstermesi bakımından son derece dikkate değer eserlerdir. Söz gelimi bugün Denizli şehir merkezinde yer alan İlbadi mezarlığında bulunan bir mezar kitabesinin Balkan coğrafyasında Prizren şehir merkezinde yer alan bir mezar kitabesiyle örtüşen içerik ve form benzerlikleri bu gerçeği gözler önüne sermektedir.

Aşağıda fotoğrafı verilen (Fotoğraf 1) 4-259 Envanter 49 katalog numaralı Molla Ömerzade Hacı Muhammed'e ait mezar taşı kitabesi (Pektaş, 2018)², üzerinde yer alan sarıklı başlık kısmı, taşın işleniş biçimi, içeriğinde yer alan ifadeler bağlamında; aynı yıllarda binlerce kilometre uzaklıkta Prizren vilayetinde yer alan mezar kitabelerine birçok anlamda benzerlik gösterir. Birbirinden binlerce kilometre ötede farklı zaman dilimlerinde imal edilen bu kitabelerin birbirlerine bu denli benziyor olması Türk mezar geleneğinin, kültürünün farklı coğrafyalara taşındığının, nesilden nesile aktarıldığının ve yaşatıldığının göstergesidir.

² Kadir Pektaş, *Denizli'de Türk Varlığının Kadim Tarihi İlbadi Mezarlığı – 1*, Denizli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Denizli, 2016.

Transkripsiyonu:

sene

1199

hüve'l hallāku'l-bākī

el-merhūm ve'l-mağfūr

ilā raḥmeti rabbihī'l-ğafūr

monla ömer zāde el-ḥac

muḥammed aḡa rūḥiçün

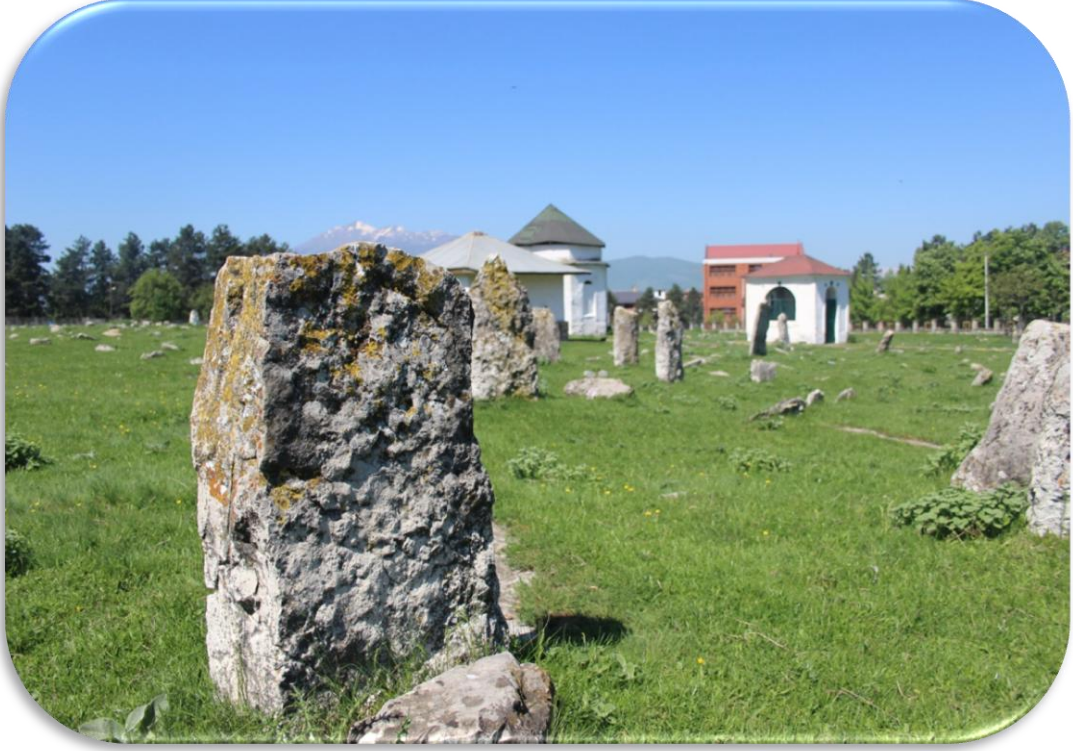
el-fātiḡa

Fotoğraf 1

Çalışmamız çerçevesinde ele aldığımız Prizren ve yöresinde son dönemlerde Türkiye Cumhuriyeti'nin resmi kurumlarının destekleriyle restore edilen farklı tarihi yapıların içinde kısmen mezar kitabeleri de yer almaktadır. Ancak önceleri yüzlerce mezar kitabesi barındıran birçok alan bugün maalesef birkaç kırık ve deforme olmuş mezar kitabesiyle karşımıza çıkmaktadır. Bir kısmı kasıtlı olarak yok edilirken bir kısmı da maalesef ilgi ve bakıma muhtaç durumundan ötürü günden güne yok olmaya yüz tutmuş vaziyettedir.

Aşağıda fotoğrafı verilen Prizren şehir merkezinde Karabaş bölgesinde yer alan “Osmanlı / Karabaş Mezarlığı” (Fotoğraf 2) ve yine şehir merkezinde yer alan Gazi Paşa Camisi (Fotoğraf 3) haziresinin son hali bu durumu net olarak ifade etmektedir.

(Fotoğraf 2) Karabaş / Osmanlı Mezarlığı

(Fotoğraf 3) Gazi Paşa Camisi haziresi

Saha Çalışmamızdan Örnekler:

Kitabenin;

Transkripsiyonu:

1. hüve'l-ḥallāku'l-bāki
2. pürzerin şancağı kâ'im-i makâmı
3. iken irtihâl-i dâr-ı beḳā
4. iden mîr-i mîrânı kirâmdan
5. sirozlı ömer şabri
6. paşa □afâ □anh
7. rabbihi'l-□afüvvü zü'r-rahîm
8. el-vâsi□ati fî seneti
9. ḥams ve mi'eteyn ve elf
10. rûḥına el-fâtiḥa
11. sene 1265

*Emin Paşa Camisi Haziresinde
yer alan bir mezar kitabesi*

Yeri : Emin Paşa Camisi Haziresi / Prizren şehir merkezi

Yazı tipi : Sülüs

Satır Sayısı :11

Tarihi : Hicri 1265 - Miladi 1848

Diğer Özellikleri : Bir taş silme ile çerçevelenen kitabenin boyutları 34 cm X 96 cm'dir. Beyaz mermer üzerine yazılı kitabenin üst kısmında vazodan çıkan kıvrımlı dallar göze çarpmaktadır. Başlık kısmı püsküllü fes ile oluşturulmuştur. Kitabe üzerindeki bölümde çiçek şeklindeki silme göze çarpmaktadır. Lahit şeklinde olan kabrin kenarları beyaz mermer ile kaplıdır.

Kitabenin;

Transkripsiyonu:

1. hüve'l-bâkî
2. küllü nefsin zâ'ıkatü'l-mevt
3. cihâna toymadan cānım
4. ecel tıtdı girîbānım
5. kâra toprağa meyl itdim
6. böyle emretti sübhānım
7. ğora redif tıburunuñ
8. tıbur kâtibi şerîf bin □ali
9. rûhıçün el-fâtiha
10. sene 1316

*Şeyh Malkoç Efendi Tekkesi Haziresinde
yer alan bir mezar kitabesi*

Yeri : Şeyh Malkoç Efendi Tekkesi Haziresi/ Prizren şehir merkezi

Yazı tipi : Nesih

Satır Sayısı : 9

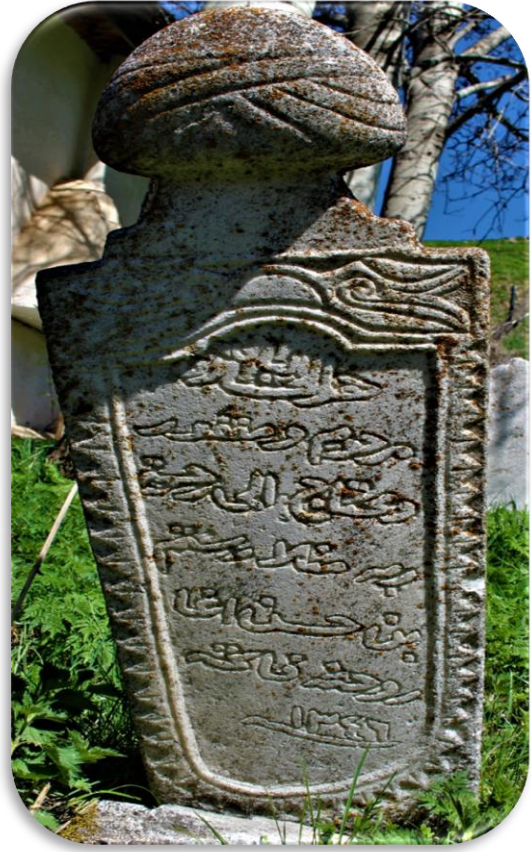
Tarihi : Hicri 1316 - Miladi 1898

Diğer Özellikleri : Zamanında muhtemelen lahit olan mezarın baş taşı kırıktır ve bir mezara dayalıdır. Etrafı silme ile çevrelidir ve üzerinde kıvrımlı dallar motifleri yer almaktadır. 20 cm X 44 cm boyutundaki kitabenin başlık kısmı püsküllü fes ile oluşturulmuştur.

Kitabenin;

Transkripsiyonu:

1. hüve'l-hallâku'l-bâkı
2. merhûm ve mağfûr
3. ve muhtâc ilâ rahmeti
4. rabbihî monla rüstem
5. bin hasan ağa
6. rûhına fâtiha
7. sene 1346

Brod köy mezarlığında yer alan bir mezar kitabesi

Yeri : Brod köy mezarlığı / Brod Köyü / Prizren

Yazı tipi : Nestalik

Satır Sayısı : 7

Tarihi : Hicri 1346 - Miladi 1927

Diğer Özellikleri: Kitabenin etrafı bir silme ile çevrelî olup üst kısmında bitkisel bezeme motifleri bulunmaktadır. Başlık kısmı sarık şeklinde oluşturulmuştur.

Prizren ve Yöresinde Ele Alınan Kitabelerdeki Sembol ve Damgalar

Türkler, anayurt olarak nitelendirilen Türkistan bozkırlarından Anadolu'ya, ele aldığımız Balkan coğrafyasına adım attığı her yere bir mensubiyet ifadesi, iz, damga veya sembol bırakmışlardır. Bu izler, Türk kimliğinin kodları olarak değerlendirilebilir.

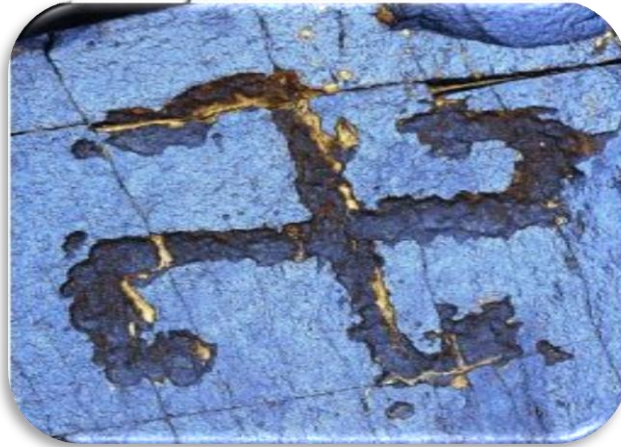
Bu kodları sözgelimi bir mimari eserde, bir halı deseninde, bir mezar kitabesinin üzerinde sınırsız uygulama alanlarında görebilmekteyiz. İçerdiği anlamı ele almak için şüphesiz Türk kültürünün tarihi kodlarına hâkim olma, mitlerini, sözlü ve yazılı kültürünü yorumlayabilecek bilgi derinliğine sahip olmak gerekir.³

Prizren ve yöresinde ele aldığımız kitabelerin bir kısmında yukarıda bahsettiğimiz sembol ve damgalar yer almaktadır. Bu damgaları kitabelere nakşeden uygulayıcılar, şüphesiz bir amaca hizmet ettiler. Sözgelimi mezardaki kişinin mensup olduğu boy veya bağlı olduğu tarikatı temsil etmek için bu damgaları kitabelere işlemiş olabilirler. Sonsuz hayatı, dünya, ahiret, yaşam ve ölüm döngüsünü temsil ettiğini düşündükleri için bu sembol ve damgaları kullanmış olabilirler. Bizim hiçbir zaman bilemeyeceğimiz sadece nakşedenin veya belirli bir kesimin anlayabileceği sembol ve damgalar da olabilir.

Tarihi süreç içerisinde değişen/gelişen mezar formları, mezar başlık stilleri gibi damga ve semboller de yüzyıllardır farklı coğrafyalarda Türk kültürünü taşımaya, bu kültürü sembolik olarak anlatmaya, çağlara ışık tutmaya devam etmektedir. Bu sembol ve damgalar ana konumuz olmadığı için içeriği ile ilgili çok net ifadelerde bulunmayacağız. Ele aldığımız bölgede karşımıza çıkan sembol ve damgalar, Türkler'in ayak bastığı sayısız coğrafyada yer alan eserlerde de aynı veya benzer şekliyle karşımıza çıkmaktadır.

Kırgızistan'da yer alan Saymalıtaş'ta (Fotoğraf 4) karşımıza çıkan Tanrı'ya ulaşmayı temsil ettiğine inanılan ve araştırmacılarca "Tanrı Damgası" olarak nitelendirilen damganın aynı şekliyle yüzyıllar sonra Balkan coğrafyasında Prizren'e bağlı Brod köyündeki Ahmet Ağa Camisi'nin haziresinde karşımıza çıktığını görmekteyiz.

³ Geçmişten günümüze ulaşan edebi ve sözlü kültür ürünlerinin görsel sanatların çeşitli kollarındaki yansımalarını bazen çok açık, doğal olarak, bazen de üsluplaştırılmış olarak bulmaktayız. İnsan düşüncesinin soyutluğunu en iyi yansıtan süsleme gurubu geometrik biçimlerdir. Sanatkâra ait olduğu kültüre ve kimliğe ait sınırsız soyut bir uygulama alanı sunmaktadır. Soyut düşüncenin somut uygulaması olan sembol, simge ve damgalar geometrik düzen içinde kendine yer bulabilmektedir. Geometrik süsleme programındaki motif ve kompozisyonlar bu çerçevede yeniden gözden geçirilmelidir. Fakat süslemede yer alan geometrik biçimlerin hepsinde bu damga özelliğini aramak gibi bir paranoyak düşüncenin içinde olmadan araştırma yapmak en doğru olanıdır. Geniş bilgi için bkz. Remzi Duran, "Motiflere Dönüşmüş Türk Damgaları- Geometrik Motiflere Farklı Bir Bakış", *Akdeniz Sanat Dergisi*, C. 13, 2019, s. 596.

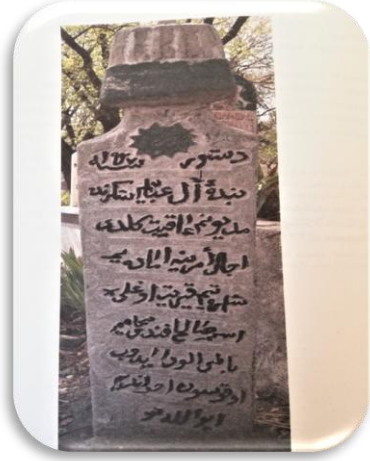
Fotoğraf 4: Kırgızistan Saymalıtış (Somuncuoğlu, 2008)⁴

Ahmed Ağa Camisi Haziresinde yer alan bir mezar kitabesi [Brod]

Denizli şehir merkezinde bulunan İlbadı Mezarlığı'nda miladi 1927 tarihli Kırıt oğlu Salih Efendi'ye ait mezar kitabesi (Fotoğraf 5) üzerinde Bektaşî tarikatına ait olduğunu bildiğimiz 12 kollu teslim taşı damgasını görmekteyiz. Aynı damga binlerce kilometre ötede Prizren'e bağlı Brod köyünde Ahmet Ağa Camisi haziresindeki miladi 1840 tarihli bir mezar kitabesinde aynıyla karşımıza çıkmaktadır. Farklı yüzyıllarda farklı coğrafyalarda farklı mezar kitabelerinde aynı damga ve sembollerin kullanımı tarihi süreç içerisinde Türk kültürünün bu sembol ve damgalarla taşınmasına hizmet ettiğini net olarak göstermektedir.

⁴ Servet Somuncuoğlu, *Sibiry'a'dan Anadolu'ya Taştaki Türkler*, İstanbul, 2008.

Fotoğraf 5 (Pektaş, 2018)⁵

*Ahmed Ağa Camisi Haziresinde
yer alan bir mezar kitabesi
[Brod]*

Denizli ili Pamukkale İlçesi Akhan mahallesinde yer alan Akhan Kervansarayı miladi 1200'lü yıllarda yapılmıştır. Aşağıda bu Kervansaraydaki taç kapının güneybatı kanadının üst köşesinde yer alan sembole ait fotoğrafa (Fotoğraf 6) yer verilmiştir. Bu fotoğrafta yer alan sembol çarkıfelek olarak adlandırılan ve Türklerin adım attıkları her coğrafyada işledikleri bir semboldür. Saha çalışmamız çerçevesinde ele aldığımız kitabelerde sıklıkla karşımıza çıkan bu sembol / çarkıfelek araştırmacılara göre öbür dünyaya geçerek orada yeniden meydana gelme, Tanrı'ya ulaşma ve göğe yükselme fikrini sembolize eder.

⁵ K. Pektaş, *a. g. e.*, s.169.

Fotoğraf 6: Akhan Kervansarayı taç kapısı (Beyazıt, 2017)⁶

Kukli Mehmed Bey Camisi minare kitabesi

⁶ Mustafa Beyazıt, *Denizli'de Anadolu Selçuklu Kervansarayları*, Denizli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Denizli 2017, s. 155.

Şeyh Malkoç Efendi Tekkesi Haziresinde yer alan bir mezar kitabesi

Zym Köy mezarlığında yer alan bir mezar kitabesi

Sembol ve damgalarla ilgili yapılan çalışmalara baktığımızda çalışmamız çerçevesinde ele aldığımız ve aşağıda fotoğraflarını verdiğimiz birçok sembol ve damganın Türkistan'dan Anadolu'ya Türkler'in ayak bastığı tüm coğrafyalarda daha önce kullanıldığını, hala kullanılıyor olduğunu görmekteyiz. Bu bize kültürel devamlılığı ve yayılmayı işaret etmekle birlikte bu sembol ve damgaların, içerisinde barındırdığı kültürel kodları gelecek nesillere aktarmaya devam ettiğini göstermektedir.

Şeyh Malkoç Efendi Tekkesi Haziresinde yer alan bir mezar kitabesi

Şeyh Malkoç Efendi Tekkesi Haziresinde yer alan bir mezar kitabesi

Şeyh Malkoç Efendi Tekkesi Haziresinde yer alan bir mezar kitabesi

Şeyh Malkoç Efendi Tekkesi Haziresinde yer alan bir mezar kitabesi

Mlika Ahmet Ağa Camisi Haziresinde yer alan bir mezar kitabesi

Mushnikova köy mezarlığında yer alan bir mezar kitabesi

Jablanice köy mezarlığında yer alan bir mezar kitabesi

Zym köy mezarlığında yer alan bir mezar kitabesi

Sonuç ve Değerlendirme

Kitabeler, buldukları coğrafyaya ait tapu senedi hüviyetindedir. Söz gelimi, ele aldığımız bölgede 1800'lü yıllara ait bir kitabe bize en basit haliyle şu bilgileri verir. Bu kitabenin mevcut olduğu coğrafyada en az 200 yıl önce Türk dilini kullanan bir toplum mevcuttur. Hatta bu tarihi daha gerilere götürmek mümkündür. Zira söz konusu mezar kitabesinde kullanılan dilin ifade ediliş biçimi, gelişimi, yaygınlığı için daha eski tarihlere gitmek gerekir.

Kitabenin imal ediliş biçimi o coğrafyada mevcut bir mezar kitabesi kültüründen haber verir. Seçilen taşın türü, mezarda yatan kişinin erkek veya kadın oluşu, mesleği, bağlı bulunduğu tarikatı vb. özelliklerini ifade etmek için kullanılan başlık türleri, süslemeler bu derin kültürün birer parçası olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışmamız çerçevesinde ele aldığımız kitabelerde yer alan Osmanlı Türkçesi yazı stilleri de bahsettiğimiz mezar kitabesi kültürünün bir ürünüdür.

Mezar kitabeleri üzerinde yer alan sembol ve damgalar Türkler'in anayurdu Türkistan'dan Balkanlar'a ayak basılan her coğrafyada çeşitli anlamlar yüklenerek kullanılmış günümüze kadar ulaşmıştır. Türkistan'da yüzyıllar öncesinde kullanılan bir sembol veya damganın aynı şekilde yüzyıllar sonra binlerce kilometre ötede Balkan coğrafyasında veya Anadolu'da kullanıldığını görmek bize bu kadim mezar kitabesi kültürünün farklı inanç dairelerinde de olsa nesilden nesile aktarıldığını göstermektedir.

Bu bağlamda, ele aldığımız mezar kitabeleri tüm bu özellikleri ile bize Türkler'in yüzyıllardır Kosova - Prizren ve yöresinde var olduğunu ve hala yaşamaya devam ettiğini göstermektedir. Fiziksel şartlar sebebi ile ulaşamadığımız ancak yapılan çalışmalarla haberdar olduğumuz Gora bölgesinde yer alan Restelice köyündeki kaya resimleri/yazıtları Türkler'in bu coğrafyadaki varlığını çok daha eskilere götürmektedir. Yüzyıllardır Balkanlar'da yaşayan Türkler'in miras bıraktığı sayısız eserler, üzerlerinde barındırdığı sonsuz kültür kodlarıyla varlığını sürdürmektedir. Çalışma sahamızdaki araştırmalarımızda birçok mezar taşı kitabesinin maalesef yok olduğuna, kalanların da ilgi ve bakıma muhtaç olduğuna şahitlik edilmiştir. Bazı kurum ve kuruluşların (TİKA ...) kitabelerin korunması ve düzenlenmesi anlamında çabaları olsa da ata mirası

kitabelerin günden güne yok olduğu maalesef kaçınılmaz bir gerçektir. Yapılan çalışmayla yaklaşık 500 yıl boyunca Osmanlı Devleti yönetiminde kalan Prizren ve yöresindeki Osmanlı Türkçesi ile yazılı kitabeler çözümlenerek kayıt altına alınmıştır. Yapılan bu çalışma ile elde edilen verilerdeki tarihi dil kullanımından, söz varlığından ve yukarıda ifade edilmeye çalışılan kadim mezar taşı kültüründen hareketle çok geniş bir coğrafi alanda varlık göstermiş ve arkasında birçok izler bırakmış bir milletin tarihi ve dilinin çalışma bölgemiz adına kayıt altına alınması hedeflenmiştir. Nihai amaç günden güne kaybolan bu tarihi zenginliği kayıt altına alarak gelecek kuşaklara aktarımını sağlamaktır.

Kaynaklar

BEYAZIT, M., *Denizli'de Anadolu Selçuklu Kervansarayları*, Denizli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Denizli 2017.

DURAN, R., ‘Motiflere Dönüşmüş Türk Damgaları - Geometrik Motiflere Farklı Bir Bakış’, *Akdeniz Sanat Dergisi*, C.13 s.679-698.

PEKTAŞ, K., *Denizli'de Türk Varlığının Kadim Tarihi İlbadi Mezarlığı – 1*, Denizli: Denizli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Denizli, 2018.

SOMUNCUOĞLU, S., *Sibirya'dan Anadolu'ya Taştaki Türkler*, İstanbul 2008.